

**CORONA SANCTAE MARIAE – NEJSTARŠÍ FUNDACE ŘÁDU
AUGUSTINIÁNŮ EREMITŮ NA MORAVĚ***

Jiří Šmeral

Nejstarší fundací řádu augustiniánů eremitů na Moravě byl konvent, později nazvaný *Corona sanctae Mariae*, založený, jako jediný moravský konvent tohoto řádu ve 13. století, nedaleko Krasíkova na severní Moravě.

Řád augustiniánů eremitů (*Ordo Eremitarum Sancti Augustini*)¹ vznikl v roce 1256 z podnětu papeže Alexandra IV. spojením několika poustevnických kongregací, rozší-

* Tato studie je přepracovanou částí stejnojmenné kapitoly diplomové práce *Kláštery augustiniánů eremitů na Moravě v předhusitské době*, zpracovávané autorem pod vedením prof. PhDr. Libuše Hrabové, CSc. na Katedře historie FF UP v Olomouci.

¹ Základní poučení o dějinách řádu lze nalézt v následujících pracích HEIMBUCHER, Max: *Die Orden und Kongregationen der katholischen Kirche*. Bd. I.–II. Paderborn 1933–1934 (3. vyd.), s. 536–565; GUTIÉRREZ, David: *Geschichte des Augustinerordens*. Bd. 1, Teil 1. Die Augustiner in Mittelalter 1256–1356. Würzburg 1985; TYŽ: *Geschichte des Augustinerordens*. Bd. 1, Teil 2. Die Augustiner in Spätmittelalter 1357–1517. Würzburg 1981; KUNZELMANN, Adalbero: *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. I. Das dreizehnte Jahrhundert*. Würzburg 1969; LAWRENCE, Hugh: *Dějiny středověkého mníštví*. Brno–Praha 2001, s. 272–273; z české produkce např. JIRÁSKO, Luďek: *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha 1991, s. 60–61; KADLEC, Jaroslav: *Přehled českých církevních dějin*. 1 díl. Praha 1991, s. 166, 241, 306; NĚMEC, Jaroslav: *Rozvoj duchovních řádů v českých zemích*. Řím 1988, s. 18–19, 28; MARROU, Henri: *Svatý Augustin. Augustin a Augustiniáni v českých zemích*. Řím 1979; SVÁTEK, Josef: *Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy*. Sborník archivních prací 20, 1970, s. 553–555; pouze české augustiniánské konventy, zejména jejich stavebně-historický vývoj, sleduje práce VLČEK, Pavel – SOMMER, Petr – FOLTÝN, Dušan: *Encyklopedie českých klášterů*. Praha 1997; V připravované *Encyklopedii moravských klášterů*, jež se má na knižním trhu objevit v příštím roce (2003), zpracoval hesla týkající se moravských augustiniánských klášterů Štěpán Gilar za spolupráce Dušana Foltýna a Tomáše Borovského (v případě brněnského domu). S úspěchem lze využít také četná kompendia, např. HÜMPFNER, Winfried: *Augustiner-Eremiten*. In: *Lexikon für Theologie und Kirche* (dále jen LThK). Erster Band, 2. Aufl. Freiburg im Breisgau 1957, s. 1084–1088; ECKERMANN, Willigis: *Augustiner-Eremiten*. In: LThK. Erster Band, 3. Aufl. Freiburg im Breisgau 1993, s. 1233–1238; ZUMKELLER, Adolar: *Augustiner-Eremiten*. In: *Theologische Realenzyklopädie*. Bd. 4. Berlin–New York 1979, s. 728–739; ELM, Kaspar: *Augustiner-Eremiten*. In: *Lexikon des Mittelalters*. Bd. 1. München 1979, s. 1220–1222; KOWALCZYK, Janina – SOKOŁOWSKI, Edward – ZDRIARSKA, Romana: *Augustinianie-Eremitici*. In: *Encyklopedia katolicka*. Tom I. Lublin 1989, s. 1073–1082. Není možné zde uvádět obsáhlý výčet literatury, případně zájemce proto odkazujeme na zevrubnou bibliografii, zachycující v relativní úplnosti produkci od roku 1945 do současnosti, uveřejňovanou pod názvem *Bibliographie Historique de l'Ordre de Saint Augustin* od roku 1952 v časopise *Augustiniana* (dále jen AUGA 2, 1952, s. 181–199; 26, 1976, s. 39–340; 28, 1978, s. 448–516; 31, 1981, s. 5–159; 35, 1985, s. 1–192; 39, 1989, s. 189–392; 43, 1993, s. 171–407; 47, 1997,

řených v 11. až 13. století zejména v severní a střední Itálii. Mnohé z těchto poustevnických skupin se řeholí sv. Augustina řídily již před touto tak zvanou *Velkou Unií* (*Magna Unio*). V roce 1244 sjednotil z pověření papeže Inocence IV. pod Augustinovu řeholí všechny eremity v Toskánsku kardinál Richard Annibaldi. Už od první poloviny 13. století se menší skupiny poustevníků sdružovaly v kongregace, nejpočetnější z nich byli toskánská poustevníci, jambonité, brettini a vilemité. Bulou *Licet ecclesiae catholicae*, vydanou papežem Alexandrem IV. v roce 1256, bylo sjednocení těchto poustevnických kongregací stvrzeno. Vilemité se však sjednocení nadále energicky bránili a proto jim bylo povoleno řídit se i nadále přísnější řeholí sv. Benedikta a vlastními konstitucemi. Do nově ustaveného augustiniánského řádu byli vilemité integrováni až v roce 1266. K mendikantským řádům se augustiniáni eremité zařadili od roku 1303.

Za první pokus o moderní zpracování dějin kláštera augustiniánů eremitů v Koruně lze považovat studii Josefa Edmunda Horkého (1795–1844), otištěnou roku 1826 v týdeníku *Brünner Wochenblatt*.² Horký vycházel, což také výslovně uvádí, z materiálů shromážděných z různých archivů jeho otcem Františkem Vilémem Horkým a dále pak z blíže neidentifikovaného opisu rukopisu, týkajícího se korunského kláštera, který autor získal z knihovny litoměřického biskupa Josefa F. Hurdálka.³

Téhož roku publikoval v *Brünner Wochenblatt* polemickou studii, reagující na Horkého pojednání, pozdější opat augustiniánského kláštera na Starém Brně, Cyril Napp. S využitím pramenů nacházejících se v archivu kláštera sv. Tomáše v Brně některé Horkého závěry korigoval a doplnil.⁴

s. 5–243; 51, 2001, s. 6–311), případně na její on-line verzi (www.augustiniana.org). Literaturu věnovanou středověkým dějinám řádu shromáždil GINDELE, Egon (Ed.): *Bibliographie zur Geschichte und Theologie des Augustiner-Eremitenordes bis zum Beginn der Reformation*. Berlin–New York 1977.

² HORKÝ, Josef Edmund: *Fragmentarische Nachrichten von den Schicksalen des Augustinereremitenklosters Maria Kron im nördlichen Mähren*. *Brünner Wochenblatt zur Beförderung der Vaterlandskunde, Belehrung und Unterhaltung* (dále jen *Brünner Wochenblatt*) 1826, Nr. 8, s. 29–31; Nr. 10, s. 39–40.

³ Týž: c. d., s. 29, patrně zde odkazuje na nepublikovanou práci svého otce HORKÝ, Franz Wilhelm: *Beschreibung deren in den denorten Kloster Maria Kron sonst Krasikov oder Budigsdorf gewesten, und bis here noch dasselbst, zu Tattenütz und in den ruinneten Kloster dann in Gross Triebendorf befindlichen drei Glocken*. [do roku 1825], jejíž rukopis je dnes uložený v MZA Brno, G 13 Sběrka Historického spolku 14.–20. stol., sign. 390. Podle vyjádření J. E. Horkého měl Hurdálek, jenž byl litoměřickým biskupem v letech 1815–1822, vlastnit originál klášterního nekrologia, o jehož existenci však není, kromě této jeho zmínky, nic bližšího známo. RYSCHAWY, Franz: *Die Geschichte des Augustiner-Eremitenklosters Mariakron von der Gründung bis zu seinem Untergang*. AUGA 28, 1978, s. 165, pozn. 18 ztotožňuje Horkým uváděné nekrologium s církevním kalendářem kláštera Koruna z roku 1345, na které odkazuje ve své práci KORKISCH, Gustav: *Geschichte des Schönhengstgaves*. Teil 1. München 1966, s. 117, pozn. 27. Zmíněné kalendárium se, podle Korkische, nachází v Horkého sbírce v MZA Brno, v oddělení M – Morava. V závěru své práce, v kapitole o použitých pramenech (KORKISCH, G.: c. d., s. 308), však uvádí jako místo uložení Horkého sbírky Archiv Národního muzea v Praze, kde se však, podle sdělení pracovníků archivu, taková sbírka nenachází. Pouze v Topografické sbírce jsou pozdější opisy či výpisky z pramenů, z nichž některé se týkají také korunského kláštera a mohou snad pocházet z Horkého pozůstalosti. Zmíněné nekrologium se mezi nimi však prozatím identifikovat nepodařilo.

⁴ NAPP, Cyril: *Beiträge zu den fragmentarische Nachrichten von den Schicksalen des Augustiner Eremitenklosters Maria Kron in Mähren*. *Brünner Wochenblatt* 1826, Nr. 21, s. 81–83; Nr. 24, s. 95–96; Nr. 28, s. 111–112; Nr. 31, s. 122–124, autor není podepsán, pouze je uvedena zkratka, pod kterou byl později identifikován Cyril Napp.

Zasvěcený výklad dějin kláštera, podložený znalostí pramenů, přinesl v druhém svazku své *Kirchliche Topographie*, vydaném v roce 1857 Gregor Wolny. Mimo jiné využil také předchozí příspěvky Horkého a Nappa a v závěru práce připojil soupis převorů kláštera.⁵

Soustavně se dějinami moravských klášterů augustiniánů eremitů zabýval před více než sto lety archivář a knihovník augustiniánského kláštera sv. Tomáše v Brně Clemens Janetschek (1857–1908),⁶ jenž také k tématu publikoval několik zevrubných a dosud cenných studií. Janetschek byl podrobně obeznámen s prameny k dějinám moravských augustiniánských klášterů a měl k dispozici i výpisy z generálního archivu v Římě.⁷ Základní studii pro poznání dějin kláštera v Koruně u Krasíkova je Janetschkova stať z roku 1888.⁸

Z předválečné produkce německé regionální historiografie stojí za zmínku studie Ludwiga Hofmanna, publikovaná nejprve časopisecky a zanedlouho také knižně.⁹

Významná pro poznání dějin moravských augustiniánských klášterů je monografie Adalbero Kunzelmann (1898–1975), který se soustředil na vylíčení dějin augustiniánského řádu v německé jazykové oblasti. V letech 1969 až 1976 vyšlo v nakladatelství Augustinus-Verlag sedm svazků jeho díla *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten*. Úvodní svazek je věnován okolnostem vzniku řádu a osudům klášterů založených ve 13. století, další svazky zachycují dějiny řádu v jednotlivých německých provinciích (rýnsko-švábské, bavorské, kolínské, sasko-durynské) ve středověku. Popsat dějiny všech těchto provincií až do sekularizace zdejších klášterů se již Kunzelmannovi

⁵ WOLNY, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. Bd. II. Brünn 1857, s. 464–470.

⁶ SPURNÝ, František: *Janetschek, Anton*. In: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Seš. 10. Ostrava 1998, s. 74–75; ŠVÁBENSKÝ, Mojmír: *Janetschek Antonín*. In: Hoffmannová, J. – Pražáková, J.: Biografický slovník archivářů českých zemí. Praha 2000, s. 273–274.

⁷ Clm 8423: *Compendium seu notata ex registris vel commentariis Generalibus Archivi Generalis, item ex Bibliotheca nostra Romana Angelica et ex aliis authenticis documentis, tum per me, tum per amanuentes expensis meis, praecipue, quae concernunt S. N. Ordinis provincialis Germaniae, Poloniae ...*, uložený v Bayerische Staatsbibliothek v Mnichově. Autorem je augustinián Fulgentius Mayer, který v letech 1729 až 1730 prováděl v generálním řádovém archivu v Římě excerpta, týkající se mimo jiné také českých a moravských klášterů. Na existenci rukopisu, který Janetschek později využil ve své práci věnované dějinám brněnského konventu, jej upozornil dr. Bretholz. DRÍMAL, Jaroslav: *Biskup Vilém z Kolína*. Časopis Matice moravské 55, 1931, s. 3, pozn. 12 se domníval, že Mayerova excerpta, jež však nepovažoval za příliš spolehlivá, použil při vypsání dějin brněnského kláštera ve své církevní topografii již G. Wolny. Ten však na tento kodex neodkazuje a ani z textu to nevyplývá, srov. WOLNY, G.: *Kirchliche Topographie*. Bd. I. Brünn 1856, s. 118–136.

⁸ JANETSCHKEK, Clemens: *Die ehemaligen Augustiner Eremitenklöster Mariakron bei Budigsdorf unſ S. Bartholomäi in Mährisch Kromau und die Propstei S. Clementis in Osvětíman*. (dále jen *Die ehemaligen*) In: Notizenblatt der historisch-statistischen Section der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde (Notizenblatt) 1888, Nr. 1, str. 2–8.

⁹ HOFMANN, Ludwig: *Claustrum s. Coronae Mariae, eremitarum s. Augustini. Augustiner Eremitenklöster Mariakron*. Mitteilungen zur Volks- und Heimatkunde des Schönhengster Landes 11, 1915, s. 115–139. V roce 1916 byl tento text publikován pod stejným názvem a v nezměněné podobě, jako 3 svazek regionální knižnice *Deutsche Wacht-Bücherei*, vydávané v Zábřehu Týž: *Claustrum s. Coronae Mariae, eremitarum s. Augustini. Augustiner Eremitenklöster Mariakron*. Hohenstadt 1916.

bohužel nepodařilo.¹⁰ Předností této práce je přehledné zpracování a v neposlední řadě také obsáhlý poznámkový aparát, v němž lze nalézt mnoho odkazů a téměř vyčerpávající zhodnocení dosavadní literatury i pramenů. Zejména v případě pramenů uložených v zahraničí nebo, mnohdy obtížně dostupných tisků ze 17. až 19. století, jsou cenné jejich rozsáhlé doslovné citace. Dějiny moravských klášterů, které ve středověku, s výjimkou krátkého období na konci padesátých let 14. století, náležely k bavorské provincii, jsou popsány v prvním a třetím svazku.

Vývojem nejstaršího augustiniánského kláštera na Moravě se naposledy podrobně zabýval Franz Ryschawy (1910–1988),¹¹ autor prozatím nejrozsáhlejší studie, vycházející v letech 1977 až 1979 na pokračování v revue *Augustiniana*, v níž zachytil dějiny korunského kláštera od založení až do zániku kolem roku 1550. Vycházel zejména ze starší německé vlastivědné dějepisné práce a edičně zpřístupněných pramenů. V úvodní části se pokusil o stručné zhodnocení základní literatury, ovšem příspěvky publikované po roce 1945 českými regionálními badateli většinou nezaznamenal.¹²

Přehledný charakter má studie Jaroslava Kadlece *Die Klöster der Eremiten des hl. Augustinus in Böhmen und Mähren*, kterou publikoval v prestižním řádovém periodiku *Analecta Augustiniana*.¹³ Autor vycházel ze své starší, dílčím způsobem přepracované a rozšířené práce a navíc mohl využít také vlastní výzkum, v němž se zabýval dějinami některých českých klášterů, nejdetailněji kláštera sv. Tomáše v Praze.¹⁴ Při zpracování dějin moravských klášterů čerpal zejména z literatury, jejíž základní přehled je připojen v závěru jeho práce.

Česká regionální historiografie se zejména k nejstarším dějinám kláštera vyslovila v roce 1957 drobným a poněkud problematickým článkem Josefa Vrbky,¹⁵ na který

¹⁰ KUNZELMANN, Adalbero: *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. I. Das dreizehnte Jahrhundert*. Würzburg 1969 (Cassiciacum, Bd. 26.1); Týž: *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. II. Die rheinisch-schwäbische Provinz bis zum Ende des Mittelalters*. Würzburg 1970 (Cassiciacum, Bd. 26.2); Týž: *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. III. Die bayerische Provinz bis zum Ende des Mittelalters*. Würzburg 1972 (Cassiciacum, Bd. 26.3); Týž: *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. IV. Die kölnische Provinz bis zum Ende des Mittelalters*. Würzburg 1972 (Cassiciacum, Bd. 26.4); Týž: *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. V. Die sächsisch-thüringische Provinz und die sächsische Reformkongregation bis zum Untergang der beiden*. Würzburg 1974 (Cassiciacum, Bd. 26.5); Týž: *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. VI. Die bayerische Provinz vom Beginn der Neuzeit bis zur Säkularisation*. Würzburg 1974 (Cassiciacum, Bd. 26.6).

¹¹ O něm stručně HAWLITSCHKEK, Kurt: *Schönhengster Persönlichkeiten*. In: *Schönhengster Jahrbuch* 46, 2000, s. 147.

¹² RYSCHAWY, Franz: *Die Geschichte des Augustiner-Eremitenklosters Mariakron von der Gründung bis zu seinem Untergang*. *AUGA* 27, 1977, s. 431–477; 28, 1978, s. 155–182, 401–424; 29, 1979, s. 425–444. Tuto práci, spolu se studii o jevičském převorovi Jakobovi Kirschnerovi, vydal jako zvl. otisk v roce 1977 také *Augustijns Historisch Instituut* v Lovani.

¹³ KADLEC, Jaroslav: *Die Klöster der Eremiten des hl. Augustinus in Böhmen und Mähren*. *Analecta Augustiniana* 56, 1993, s. 163–218.

¹⁴ KADLEC, J.: *Kláštery augustiniánů-eremitů v Čechách a na Moravě*. In: Marrou, H.: *Svatý Augustin. Augustin a Augustiniáni v českých zemích*. Řím 1979, s. 175–190; Týž: *Das Augustinerkloster Sankt Thomas in Prag vom Gründungsjahr 1285 bis zu Hussitenkriegen mit Edition seines Urkundenbuches*. Würzburg 1985.

¹⁵ VRBKA, Josef: *Kláster Koruna u Třebořova*. Severní Morava, sv. 1, 1957, s. 36–37.

o dva roky později kriticky zareagoval Rudolf Hikl, jenž většinou Vrbkovy vývody odmítl a předložil vlastní interpretaci sporných okolností vzniku zdejšího konventu.¹⁶

Poznání nejstarších dějin konventu umožňuje nevelký konvolut listin, z nichž větší na již byla edičně zpřístupněna. V současné době je tento soubor uložen v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě ve fondu Augustiniáni Krasíkov. Rozsahem nevelký fond, obsahující pouhých deset listin z rozmezí let (1267) 1275 až 1477, v roce 1972 uspořádal a vynikajícím inventářem opatřil Miloš Kouřil.¹⁷

Text nejstarší listiny z roku 1267 je znám pouze z pozdějších confirmací, z nichž nejstarší je confirmace Karla IV. z roku 1364 a transsumpt zmíněné Karlovy listiny z roku 1366.¹⁸ Kdy byl originál listiny ztracen, se lze jen dohadovat. Řeholníci byli nuceni klášter za dobu jeho existence několikrát opustit, poprvé v důsledku husitských válek, kdy odešli nejprve do augustiniánského kláštera v Jevíčku a odtud o něco později do Brna. Do zdejšího kláštera sv. Tomáše se řeholníci z Koruny během 15. a 16. století uchýlili ještě několikrát, než klášter někdy kolem roku 1550 definitivně opustili. Není pochyb o tom, že sebou při odchodu vzali také klášterní archiv. Při vydání Borešovy listiny z roku 1267 v moravském kodexu v roce 1841 jeho editor A. Boček uvedl, že se jedná o edici z originálu uloženého v archivu augustiniánského kláštera sv. Tomáše v Brně.¹⁹ To se však zdá nepravděpodobné. Do brněnského kláštera se korunské listiny dostaly zřejmě nejpozději v druhé polovině 16. století a již při confirmaci privilegií svatotomášského kláštera Karlem VI. v roce 1735 byla zmíněná listina známa pouze v confirmaci z roku 1364.²⁰ Nabízí se však také jiné vysvětlení. Ne všechny listiny korunského konventu se totiž během 16. a 17. století dostaly výhradně do brněnského kláštera, některé se nalézaly také v archivu augustiniánského kláštera v Jevíčku, kde byly po nějakou dobu uloženy, nejdéle však do zrušení kláštera Josefem II. v roce 1784. Tehdy byl také jevíčský klášterní archiv, spolu s dalším vybavením, převezen do kláštera sv. Tomáše v Brně.²¹ Tomu, že originál listiny mohl existovat ještě v polovině 18. století, nasvědčuje její opis ve sbírce opisů listin z roku 1745, jež sestavil

¹⁶ HIKL, Rudolf: *Ještě „Kláster Koruna u Třebořova“*. Severní Morava, sv. 4, 1959, s. 44–45.

¹⁷ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Augustiniáni Krasíkov (1267) 1275–1477. KOUŘIL, Miloš: *Koruna Panny Marie, klášter augustiniánů-eremitů u Krasíkova (1267) 1275–1477*. Inventář. Olomouc 1973 (= Inventáře a katalogy Státního archivu Opava, pobočka v Olomouci) vlastním registům listin předchází, vzhledem k velikosti fondu, rozsáhlý úvod, který je zevrubným vylíčením dějin kláštera.

¹⁸ Confirmace z roku 1364 byla vydána v CDM XV, č. 100, s. 82. Transsumpt listiny z roku 1366 je uložen v ZA Opava, pobočka Olomouc, Augustiniáni Krasíkov, sign. 3, edičně nezpřístupněný text zde inserované listiny z roku 1267 se shoduje s textem vydané confirmace z roku 1364.

¹⁹ CDM III, č. 392, s. 395: „*Ex originali in archivo monasterii s. Thomae Brunae asservato*.“ S tímto tvrzením v roce 1952 souhlasili také ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Sáša: *Kritický komentář k moravskému diplomataři*. Zpracování látky z III. svazku Bočkova moravského kodexu. Praha 1952, s. 351.

²⁰ VAŠKŮ, Vladimír: *Konfirmace privilegií brněnských augustiniánů v 18. století*. Vlastivědný věstník moravský (VVM) 32, 1980, s. 152.

²¹ ŠVÁBENSKÝ, Mojmir: *Augustiniánské kláštery*, I. díl. Brno 1959 (= Inventáře a katalogy fondů Státního archivu v Brně), s. 72; MACKERLE, Jaroslav: *Letopis města Jevíčka*. Brno 1958, s. 228.

tehdejší opat kláštera sv. Tomáše v Brně Mathias Pertschner.²² Nelze však vyloučit, že Pertscher, stejně jako autor několika pozdějších repertorií a sbírek opisů z brněnského i jevičského klášterního archivu Hermann Frey, měli již k dispozici pouze některou ze zmíněných confirmací.²³

Tento soubor listin je třeba doplnit studiem dalšího materiálu uloženého v Moravském zemském archivu v Brně, konkrétně fondů E 4 Augustiniáni v Brně 1233 (1350)–1950, E 2 Augustiniáni v Jevíčku 1342–1784, G 1 Bočkova sbírka 1223–1754, č. 5223–5226, G 12 Cerroniho sbírka.²⁴ Pozdější německé opisy některých korunských listin jsou uloženy v Archivu Národního muzea, F – Topografická sbírka 13.–20. století pod názvem Koruna svatá.²⁵

První písemnou zmínkou, považovanou většinou badatelů nejen za doklad existence kláštera k tomuto datu, ale současně také za datum jeho založení, je listina z 26. dubna 1267. Jejím vydavatelem byl významný český šlechtic Boreš z Riesenburka, který „*fratribus Heremitarum ordinis sancti Augustini*“ daroval polovinu vsi Tatenice, v rozsahu dvaceti čtyř lánů, se soudní pravomocí, dále mlýn a čtyři lány v Třebořovicích a desátek z pastvin.²⁶

Jako svědkové jsou v listině uvedeni *Iordano sacerdote, Sygmundo de Wart, Mutysone de Honstein, Merayno scriptore et Syderlino advocato de Tribouia*. Na prvním místě je, zcela v intencích dobové praxe, uvedena osoba duchovního stavu *Iordano sacerdote*, který je zpravidla identifikován jako farář z nedaleké Moravské Třebové, pravděpodobně se však jedná o duchovního z Borešova dvorského okruhu. Na druhém, současně ale na prvním místě mezi světskými osobami, svědčil *Sygmundo de Wart*, kterého R. Hikl považuje za blíže neznámého šlechtice z okolí. Opět by se mohlo jednat o osobu pohybující se v okruhu Boreše z Riesenburka nebo o některého z jeho kolonizátorů této oblasti.²⁷ Na třetím místě vystupuje *Mutysone de Honstein*, kterého

²² MZA Brno, E 4 Augustiniáni v Brně 1233 (1350)–1950, sign. 41: I: 12 *Liber Magnus et Novissimus, quia magni momenti monumenta in se continet, dum mera originalia gothico idiomate conscripta, et in se vix legibilia, nunc legibilia exhibet*.

²³ ŠVÁBENSKÝ, M.: c. d., s. 72. K Freyově autorství v souvislosti s klášterními anály, uloženými v MZA Brno MARÁZ, Karel: *Augustiniánský záznam o otevření hrobu moravského markraběte Jošta v roce 1752 a jeho edice*. Časopis Matice Moravské 117, 1998, s. 394–397, pozn. 4, 5 a 8.

²⁴ RADIMSKÝ, Jiří: *Augustiniáni v Brně 1233 (1350)–1950*. Brno [1952] (strojopisný inventář StAB); ŠVÁBENSKÝ, M.: c. d.; Týž: *G 12 Cerroniho sbírka 13. stol. – 1845*. I.–III. Brno 1973 (Inventáře a katalogy fondů Státního oblastního archivu v Brně, č. 26). Srov. KOUŘIL, M.: c. d., s. 14 s odkazem na ŠVÁTEK, J.: c. d., s. 555.

²⁵ Viz úvodní pozn. CDB V/2, č. 500, s. 44. Základní informace o této sbírce viz ČECHURA, Jaroslav (Ed.): *Průvodce po fondech a sbírkách Archivu Národního muzea*. Praha 1998, s. 20–21.

²⁶ CDB V/2, č. 500, s. 44–45.

²⁷ HIKL, R.: c. d., s. 44. Naposledy VELÍMSKÝ, Tomáš: *Hrabišiči, páni z Rýzmburka*. Praha 2002, s. 76, 131, 235, 242 jej identifikuje jako Zikmunda z Varty, jenž je v hrabišických službách na Bílinsku doložen již k roku 1240 (viz CDB III/2, č. 261, s. 356–357). Uvažuje také o tom, že ve správě nově vznikajícího hrabišického dominia na Moravskotřebovsku patrně zastával nějakou významnou úlohu. V rejstříku (s. 387) je Zikmund poněkud překvapivě označen za purkrabího hradu Varta (někde u Moravské Třebové). Není však zřejmé který hrad má autor na mysli, v okolí Mor. Třebové totiž v této ani pozdější době žádný hrad tohoto nebo alespoň podobného pojmenování nenalzáme. Tato Velímského pozorou-

V. Richter i R. Hikl shodně ztotožnili s nedalekým hradem Hoštejnem u Zábřeha. Podobně učinil také L. Hosák, který jej navíc považoval za purkrabího tohoto hradu a domníval se, že byl ve vztahu k Borešovi ve služebném poměru.²⁸ Dalším svědkem byl *Merayno scriptore*. Starší studie téměř jednohlasně přepokládají, že se jednalo o písaře města Moravské Třebové. Pokud by jím *Meraynus* skutečně byl, je velice nepravděpodobné, jestliže přijmeme, že v dobové praxi byly svědecké řady v listinách sestavovány přísně podle hodností, že by se jako nižší úředník ve svědecké hierarchii objevil již před fojtem a ne až za ním. Věrohodnější se zdá být názor, že šlo o písaře vydavatele listiny Boreše z Riesenburka. Na tuto možnost upozornila již v roce 1956 S. Dušková a stejnou domněnku nedávno vyslovil také J. Kejř.²⁹ Poslední osobou uvedenou v listině byl *Syderlino advocato de Tribouia*, považovaný za městského fojta z Moravské Třebové. Také tento výklad je třeba odmítnout, neboť se velmi pravděpodobně jedná o fojta třebovské provincie.³⁰

Nemalé potíže po dlouhou dobu způsobovalo určení místa *in Luszcz in terra Moraviae*, kde byla listina vydána. Vydavatel moravského kodexu A. Boček, podobně jako na něm závislý J. Emler ve svých pracích uvádějí pouze *in Lustz* bez toho, aniž by se pokusili o nějaké bližší zařazení. Až při vydání zmíněné listiny v CDB přišli J. Šebánek a S. Dušková s novým čtením *in Luszcz* a místo vydání ztotožnili s Dlouhou Loučkou (nedaleko Moravské Třebové).³¹ Tento výklad také podporuje názor, že zde již ve 12. století existovalo hradiště *Hrádek (Burgel)*, jehož značná rozloha, podle V. Richtera, svědčí o mocném stavebníkovi.³² Tímto stavebníkem mohl být sám Boreš z Riesenburka nebo některý z šlechticů jeho dvorského okruhu, který v této oblasti v souvislosti s probíhající kolonizací působil. S jiným výkladem, totiž že místem vydání byl Lubník, se poprvé setkáváme u C. Janetschka, který však nevyločil ani možnost, že se mohlo jednat o Loštice.³³ O tom, že se jednalo o Lubník, později již nepochyboval R. Hikl, ani G. Korkisch.³⁴ Dalším sporným místem listiny je pasáž, v níž vydavatel augustiniánům

---

hodná práce, jež se podrobně věnuje také vztahům Boreše ke klášteru Koruna, vyšla těsně před odevzdáním této studie do tisku, takže její závěry již nebylo možné zohlednit. K problematice nejstarších dějin kláštera však zásadně nový pohled nepřináší.

²⁸ HIKL, R.: *c. d.*, s. 44; RICHTER, Václav: *Hraniční hvozd v okolí Mor. Třebovska*. Časopis Společnosti přátel starožitností 64, 1956, s. 149; HOSÁK, Ladislav: *Z minulosti hradu Hoštejna*. In: Severní Morava, sv. 22, 1972, s. 28; PLAČEK Miroslav: *Opěrné body Borešovy kolonizace Moravskotřebovska*. In: Vladimír Wolf et Opera corcontica. Hradec Králové 2002, s. 304.

²⁹ ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Sáša: *Česká listina doby přemyslovské, 2. Listina světských feudálů*. Sborník archivních prací 6, 1956, č. 1, s. 191, pozn. 88; KEJŘ, Jiří: *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha 1998, s. 246.

³⁰ KEJŘ, J.: *c. d.*, s. 246. K oběma svědkům a okolnostem vzniku Moravské Třebové v souvislosti s listinou z roku 1267 naposledy ŠMERAL, Jiří: *Písař Meraynus, fojt Sedlinus*. Počátky Moravské Třebové ve světle nejstarších listin. In: Moravskotřebovské vlastivědné listy, č. 13, 2002, s. 3–5.

³¹ CDB V/2, č. 500, s. 44.

³² RICHTER, Václav: *Prehistorie Moravského Třebovska*. Časopis Společnosti přátel starožitností 53, 1955, s. 145, uvádí i přibližnou rozlohu hradiska: 80 × 40 (50) m, velikost předhradí 150 × 60 m.

³³ JANETSCHKEK, C.: *Die ehemaligen*, s. 2 „*Loschitz oder Lussdorf?*“

³⁴ HIKL, R.: *c. d.*, s. 44–45; KORKISCH, G.: *c. d.*, s. 40.

dává „*decimam de equariis meis*“, která byla badateli dosud interpretována rozdílně. Buď jako desátek z Borešova hřebčince nebo jako desátek z Borešových pastvin. Zde se přikláníme k názoru R. Hikla, který možnost, že se jednalo o desátek z hřebčince, odmítl.³⁵ Výraz „*de equariis*“ je v tomto případě nutno chápat ve smyslu středověkého právního institutu kobyliho pole, tedy pastvin, na nichž se volně pásly nezkrocené kobyly. Tomu odpovídá také německá podoba této pasáže v konfirmaci listiny, vydané v 17.–18. století „*den zehend von meinen gestitwiesen alda*“.³⁶

Oproti předchozímu bádání se nedomníváme, že je nadále udržitelné považovat tuto listinu za zakládací listinu korunského kláštera. Jedná se nepochybně o listinu nadační. R. Hikl však doslova konstatuje, že „*je již listinou dotovací, nikoli zakládací*“ a založení kláštera tedy předpokládá již před tímto datem.³⁷

Grzegorz Uth, autor pozoruhodné a doposud využívané práce o dějinách augustiniánského řádu v Polsku, v tomto svém spise z roku 1930 v pasáži věnované konventu v Koruně uvádí, že zde již dříve měli svůj klášter vilemité, který od roku 1266 náležel řádu augustiniánů eremitů.³⁸ Podobně o čtyřicet let později ani A. Kunzelmann ve svém díle *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten* nevyklučuje, že šlo o založení uskutečněné z některého z tehdy již existujících vilemitských klášterů a na podporu svého tvrzení cituje Lanteriho práci z roku 1890, v níž se uvádí, že roku 1266 konvent: „*S. Mariae de Fuccisene in Moravia ... a Guillemitis ad Eremitas Augustinenses transivit*“.³⁹ Tento Lanteriho spis je pozdějším doplněním k třetí části starší práce *Monasticon Augustinianum*, vydané roku 1623 v Mnichově. Její autor Nicolaus Crusenius zde otiskl text bully „*Ea quae iudicio*“, vydané 30. srpna 1266 papežem Klementem IV., v níž se mimo jiné hovoří také o konventu: „*... de Corona S. Mariae, ... Ordinis S. Guillelmi cum Fratribus domorum ipsarum Alemaniae et Hungariae Regnorum...*“.⁴⁰

³⁵ HIKL, R.: *c. d.*, s. 44 v reakci na článek VRBKA, J.: *c. d.*, s. 36–37. K tomu srov. *Latinitas medii aevi lexicon Bohemorum*. Sv. 10. Praeae 1987, s. 400–401.

³⁶ CDB V/2, č. 500*, s. 45. Nejnověji tak tuto pasáž interpretuje také VELÍMSKÝ, T.: *c. d.*, s. 76.

³⁷ HIKL, R.: *c. d.*, s. 44. Názor že, jde o darovací listinu přijímá také KOUŘIL, M.: *c. d.*, s. 6.

³⁸ UTH, Grzegorz: *Szkic historyczno-biograficzny zakonu augustjańskiego w Polsce*. Kraków 1930, s. 37. Autor bohužel neuvádí odkud tuto informaci čerpal. V připojeném seznamu pramenů a literatury však nalézáme Lanteriho práci *Crusenii Monastici Augustiniani cum Additamentis T. I. usque ad 1620*. Vallisoleti 1890, z které údaj o změně z vilemitského na augustiniánský-eremitský klášter v roce 1266 cituje A. Kunzelmann, viz dále.

³⁹ LANTERI, Joseph: *Nicolai Crusenii pars III Monastici Augustiniani ... cum additamentis*. Tom. I. Valladolid 1890 (cit. dle KUNZELMANN, A.: *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. I. Das dreizehnte Jahrhundert*. AUGA 19, 1969, s. 427, pozn. 451). Lanteriho práce bohužel nebyla autorovi této studie v době jejího vzniku dostupná a tudíž nebylo možné upřesnit, odkud tato zmínka, poukazující na existenci konventu u Krasíkova již k roku 1266, pochází.

⁴⁰ CRUSENIUS, Nicolaus: *Monasticon Augustinianum*. Monachii 1623, Pars III, s. 132. Na konci toho spisu je připojen *Index monasteriorum Ordin. Eremit. S. August. auctior et correctior*, kde v seznamu domů moravského vikariátu (*Vicariatus Moraviae*) nacházíme také „*conventus Coronensis*“. K bulle „*Ea quae iudicio*“ podrobně ELM, Kaspar: *Die Bulle „Ea quae iudicio“ Clemens IV., 30. VIII. 1266*. Vorgeschichte, Überlieferung, Text und Bedeutung. AUGA 14, 1964, s. 500–522; 15, 1965, s. 54–67, 493–520; 16, 1966, s. 95–145. Text přetiskuje také KUNZELMANN, A.: *c. d.*, I., s. 71, pozn. 86, který však tuto zmínku vztahuje na „*lesní*“ klášter Oberried, odkud však řeholníci vzápětí odešli do kláštera ve Freiburgu im Breisgau.

Bezpečně lze existenci konventu augustiniánů eremitů v Koruně považovat za doloženou až listinou z roku 1270, v níž vystupuje převor „*frater Ulricus, prior fratrum Heremitarum ... in Corona sanctae Mariae*“ spolu s konventem „*una cum conventu eiusdem loci*“ a především je zde, pokud prozatím nebudeme zmínku k roku 1266 považovat za zcela nespornou, poprvé výslovně uvedeno, že se jedná o konvent *Corona sanctae Mariae*.⁴¹

Do dnešních dnů se z klášterního komplexu zachovaly pouze zbytky původně zřejmě raně gotického jednolodního kostela, který po roce 1484 prošel pozdně gotickou přestavbou. Z dalších klášterních budov se nedochovalo nic, pouze na severní straně kostela je patrné navázání, z něhož lze soudit na velmi malé rozměry celého konventu.⁴²

Uvedená listina z roku 1270 nás zpravuje o tom, jakým způsobem byl urovnán spor, který před městským soudem v nedaleké Moravské Třebové vedl korunský převor Oldřich s potomky třebařovského rychtáře Konráda Surmanna bratry Petrem a Sidelmannem.⁴³ Spor se týkal nařčení, které vznesli jmenovaní rychtáři, že augustiniáni plně nevyrovnali kupní cenu pěti hřiven za rychtu, kterou konventu prodal jejich otec „*Chunrado, dicto Surmanno, ... quondam iudici dicte ville*“. Jedná se bezesporu o téhož, který je v nejstarší listině korunského kláštera z roku 1267 uveden jako „*Cunrado, villico eiusdem ville [Tryberdorf]*“, od něhož Boreš z Riesenburku odkoupil mlýn v Třebořově a daroval jej augustiniánům.⁴⁴ Převor a konvent se ve zmíněném sporu rozhodli jít, poněkud nezvykle „*iuri derogantes ac privilegio conparruimus*“ dobrovolně před městský soud, nejen aby se bránili nařčení, ale také pro zachování dobrého sousedství. Z dikce listiny se zdá, že augustiniáni disponovali k prokázání svých práv nějakým blíže nespecifikovaným privilegiem. Je obtížné rozhodnout, zda je možné v tomto případě uvažovat o deperditu, tedy o nějaké nedochované listině, nebo tím korunský *dictator* a *scriba* měl na mysli nějakou ústně uzavřenou dohodu, případně zda tímto privilegiem nebyla myšlena Borešova nadační listina z roku 1267. Šebánek a Dušková listinu z roku 1270 uvádějí jako příklad ilustrující dobovou praxi, kdy se nižší duchovní feudálové museli ve sporu s obyvateli města podrobit zásahu světské

⁴¹ CDB V/2, č. 628, s. 235. Tím však není potvrzeno, že se v době vzniku konventu musely klášterní budovy nacházet v dnešní poloze, ovšem není to ani vyloučeno. Původní konventní budovy byly patrně dřevěné a teprve v souvislosti s postupující ekonomickou konsolidací klášterního hospodářství byly budovány z trvanlivějších materiálů, viz BOHÁČ, Zdeněk: *K počtu řeholníků v předhusitských kláštřech*. Historická geografie 29, 1997, s. 13. V tomto směru by mnohé pomohl osvětlit případný archeologický výzkum, se kterým však u této lokality nelze v nejbližší době počítat.

⁴² PECHOVÁ, Oliva: *Památky v okolí Mor. Třebové*. In: Pechová, O. (Ed.): Moravská Třebová. Praha 1957, s. 63, POCHÉ, Emanuel (Ed.): *Umělecké památky Čech 4 (T/Ž)*. Praha 1982, s. 85, naposledy Klášter Koruna. In: Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. Red. Ivo HLOBIL – Marek PERŮTKA. Olomouc 1999, s. 239.

⁴³ CDB V/2, č. 628, s. 234–235; ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Sáša: *Česká listina doby přemyslovské 2. Listina světských feudálů*. Sborník archivních prací 6, 1956, č. 2, s. 191, pozn. 88 ztotožňují třebařovského rychtáře *Sidelmanna* s rychtářem *Sidelmanem*, jemuž roku 1294 propůjčil Jindřich z Příbora rychtu v Kozlovicích a považují jej za jednoho z významných kolonizátorů, což však není příliš pravděpodobné. Za konzultaci děkuji prof. PhDr. Libuši Hrabové, CSc.

⁴⁴ CDB V/2, č. 628, s. 235; CDB V/2, č. 500, s. 44–45.

vrchností. Není však jasné, proč hovoří o sporu s obyvateli města, když šlo o spor s vesnickými rychtáři.⁴⁵ Naopak Hikl rozhodnutí augustiniánů řešit spor před městským soudem chápe výhradně jako dobrovolné a argumentuje tím, že duchovní osoby a instituce byly již za vlády Přemysla I. Otakara vyjmuty z pravomoci provinciálních soudů a podřízeny pouze soudu královskému.⁴⁶

Pro stanovení data založení konventu *Corona sanctae Mariae* u Krasíkova mají rozhodující význam především tyto dvě nejstarší listiny z let 1267 a 1270. Na rozdíl od většiny dosavadní literatury považujeme za nadále neudržitelné označovat jako datum vzniku konventu jednoznačně rok 1267. Borešovu listinu pro augustiniány z tohoto roku nelze považovat za listinou zakládací, nýbrž za nadační. Také možnost, že konvent byl založen již před rokem 1267 nebo dokonce ještě před rokem 1266, nelze prozatím přesvědčivě doložit, přesto se však jeví jako pravděpodobná. Na pozadí předložených skutečností však prozatím předpokládáme vznik konventu *ante quem* 1270 a *post quem* 1267. Za bezpečně prokázanou lze mít existenci konventu *Corona sanctae Mariae* nejdříve až v roce 1270.

Summary

CORONA SANCTAE MARIAE – THE OLDEST FOUNDATION OF THE ORDER OF SAINT AUGUSTINE IN MORAVIA

The oldest foundation of the Order of St. Augustine in Moravia was a monastery, later called *Corona sanctae Mariae*, founded as the only Augustinian monastery in Moravia in the 13th century nearby Krasíkov in northern Moravia (the Svitavy district). To state the day of the foundation, two important charters from 1267 and 1270 have decisive importance. The charter of Boreš of Riesenburk, issued in 1267 for Augustinians, cannot be considered as the foundation charter but as the donation charter. Also the possibility that the monastery was founded already before 1266 cannot be either for closed or confirmed now. It is assumed that the monastery was founded *ante quem* 1270 and *post quem* 1267.

Translated by Helena Holpuchová

Jiří Šmeral
Holandská 10
571 01 Moravská Třebová
jsmeral@centrum.cz

---

⁴⁵ ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S.: *c. d.*, č. 2, s. 114.

⁴⁶ HIKL, R.: *c. d.*, s. 45.